

5 Mii dáhpáhuvvá mearrasámi vuonaid guolástusaiguin?

Else Grete Broderstad, dr. polit. fágalaš jodiheaddji, Sámi dutkamiid guovddáš, UiT Norgga ártkalaš universitehta

Einar Eythórsson, dr. polit, seniordutki, Norgga Kulturमितodutkama Instituhtta

Čoahkkáigeassu:

Dán artihkkalis geahčadit riddo- ja vuotnaguolásteami ovdáneami Finnmárkku ja Davvi-Romssa suohkaniin main leat mearrasámi ássit, dan vuodul maid lohkat Guolástusdirektoráhta statistihkas sálažiid ja smávit guolástanfatnasiid birra ja SGD:a statistihkas suohkaniid guolásteddjiidloguin. Finnmárkku ja Davvi-Romssa dáfus, go geahččá daid oktan joavkun, lea čielga njieddji trenda logus guollefatnasiin vuollel 11 mehtera ja guolásteddjiidlogus (sihke joavku I:s ja joavku II:s) eanaš riddosuohkaniin. Njiedjan vuhtto erenoamážit áigodagas mañnel jagi 2000. Spiehkastagat oppalaš govas leat guolástusat «gonagasreabbáguovllus»; vuotnasuohkanat nuorttabealde Davvinjárgga. Doppe lea lohku fatnasiin, vuollel 11 mehtera, guolásteddjiidlohku ja bivdosálašárvu, sihke gonagasreabbá- ja dorskebivddus, lassánan áiggis mañnel 2008. Ovdáneapmi Nuorta-Finnmárkkus čájeha ahte vuotnaguolásteapmi ain sáhtta leat geasuheaddji fidnoválljen ja elešis ealáhus jus rámmaeavttut leat sajis. Seammás čájehit logut, go geahččá Finnmárkku ja Davvi-Romssa oktan joavkun, ahte smávvaskáláguolásteamis lea ovdáneapmi leamaš balddihahtti negatiiva jo guhkit áiggi. Čoavddus min oaivilis ii leat bidjat struktureriid smávimus fatnasiidda, mii vel lasi dáidá unnidit dán fanasjoavkku ja jávkadit guolástanvuoigatvuođaid vuonaid báikegottiin. Stuorámus hástalus, go jurdda lea nannet ássama vuodu mearrasámi vuotnaguovlluin, lea baicca čoavdit vuostáiváldinváttisvuođaid, vai smávvaskáláguolásteddiin leat sihkkaris ja diehttevaš vuovdinvejolašvuođat lagasguovlluineaset.

5.1 Álggahus¹

Artihkal lea muhtin muddui huksejuvvon ovddeš dutkamiid vuodul das movt mearrasámi báikegottit Porsáנגgus ja Várjjagis (Unjárgga gielddas) leat responderen ekologalaš nuppástuvvamiidda ja molsašuvvamiidda vuotnaguolásteami hálddašeamis (Broderstad ja Eythórsson 2014). Responsan dán oktavuođas ipmirdit leat ovdáneapmi guolásteddjiidlogus

---

¹ Giite Bjørn Hatteng veahki ovddas govvosiiguin mat čájehit ovdáneami váldo- ja liigeámmátguolásteddjiid logus.

joavku I:s ja joavku II:s áigodagas 1983-2013. Leat válljen guovdilastit unnimus fatnasiid – lohku fatnasiin vuollel 11 mehtera, mat gullet dáidda suohkaniidda, ja daid bivdosállašiid árvvuid. Materiála sisttisdoallá maiddá eará válljejuvvon suohkaniid Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Lohkomateriála maid dás čájehit, leat viežžan Guolástusdirektoráhtas. Go geahččá Finnmárkku ja Davvi-Romssa oktan joavkun, de oaidná ahte logus guollefatnasiin vuollel 11 mehtera ja guolásteddjiidlogus (sihke joavku I:s ja joavku II:s) lea leamaš čielga njieddji trenda eanaš riddosuohkaniin. Njiedjan lea erenoamáš čalbmáičuohcci áigodagas mannel 2000, muhtin suohkaniin lea njiedjan mearkkašahtti jagis 2002 gitta 2004 rádjái, mii sáhtta čadnon hilgunortnegii mii bidjui johtui 2002 rájes. Vássán viđa jagis oaidnit ahte smávit fatnasiid logu ja guolásteddjiidlogu njiedjan lea bisánan dahje jorggihan guovlluin nuortabealde Davvisiidda, erenoamážit vuotnasuohkaniin Porsáγγus, Deanus ja Unjáγγas. Rahpaseappot lohpi gonagasreabbábivdui fatnasiidda vuollel 11 mehtera orru čilgehussan dasa, go jo eat oainne sullasaš trenda suohkaniin Oarje-Finnmárkkus ja Davvi-Romssas.

Guollefatnasat joavku I:s, beassanráddjejuvvon joavku mas fanaskvohtat, lea juhkkujuvvon njealji guhkkodatjovkui, 21-28 mehtera, 15-21 mehtera, 11-15 mehtera ja vuollel 11 mehtera. Golbma vuosttaš joavkku leat fátmmastuvvon nu gohčoduvvon strukturearreortnegii, mii mielddisbuktá ahte guovtti fatnasa eriid sáhttet bidjat oktii go nuppi fatnasa bistevaččat heaittihit guolásteamis. Joavku vuollel 11 mehtera lea otná dilis váldon eret strukturearreortnegis, muhto Ráddehus lea 2014 giđa evttohan ahte dán joavkku maiddá galgá fátmmastit ortnegiin. Fatnasat joavku II:s, rabas joavku, guolástit joavkoeriin. Joavku II galgá dahkat vejolažžan guolástit eará ealáhusaiguin sparrolaga, mii lea leamaš dábálaš birgenláhki mearrasámi guovlluin. Mearrasámi vuotnaguovlluin lea dábáleamos fanasmálla šárka vuollel 11 mehtera guhku, juogo joavku I:s (ollesáiggeguolásteaddjit) dahje joavku II:s (oasseáiggeguolásteaddjit). Guolástanlobi reguleremat mat gusket fatnasiidda vuollel 11 mehtera goappaš joavkkuin, erenoamážit joavku II:i, leat danin hui dehálaččat mearrasámiguovvluid guolásteapmái.²

5.2 Porsáγγu ja Várjjat

Vuohki movt báikkálaš riddoservvodagat giedahallet nuppástuvvamiid, ja man muddui sii vedjet bisuhit báikkálaš guolásteami, muitala juoidá das makkár vejolašvuodát gávdnojit vuosttildit rievdamiid mat áitet dáid báikegottiid eksisteanssa. Ollu báikegottit riddoguovlluin leat vásihan hirmat rievdamiid vássán 30 jagis. Muhtumiid dán rievdamiin orrot leamen veadjemeahtumat máhcahit, negatiiva ipmárdusas. Muhto muhtimin nagodit báikegottit heivehit iežaset, dahje vaikko ávkkástallat rievdamiin jus eavttut leat sajis.

Bajábealde namuhuvvon artihkkalis (Broderstad ja Eythórsson 2014) sirret gaskal birgenstrategiijaid mat gustojit oanehit áigodahkii (oaneheappo go 10 jagi) ja heivehanstrategiijaid main lea guhkit áiggegaskkadat. Oanehis áigegeahčasteamis giedahallet báikkálaččat nuppástuvvamiid dainna lágiin ahte gávdnet eará bargguid dan bottu go vurdet buoret áiggiid, vai oalle johtilit fas besset máhccat

---

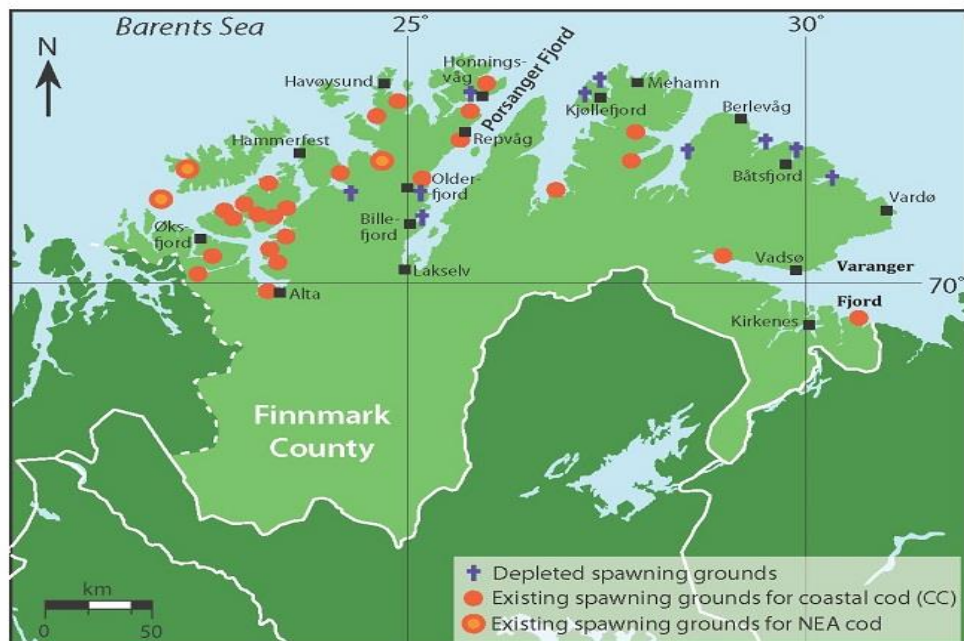
² Geahča maiddá Guolástus- ja riddodepartemeantta fáktáárkkaid C-7-2 og C-8-1.

guolásteapmái. Seammás sáhttet eiseválddit bidjat johtui heahthedillegoahcci doaibmajuid. Jus rievdamat orrot bistevaččat, de gáibiduvvojit eanet bissovaš heiveheamit. Dakkár eanet bissovaš heiveheamit báikegoddedásis gáibidit ovttasbarggu gaskal ollu oasálaččaid maiddá regionála ja našunála dásis, vai mobiliserejit resurssaid olggobealde iežas dan báikegotti. Eiseválddiid doaimmat rievdat rámmaeavttuid lea ollu dilálašvuodain ovdehussan heiveheapmái. Dás eat áiggo lagabui geahččat dán teorehtalaš rámmavuogádaga. Čiekŋaleappo guorahallan das movt dakkár strategiijaid leat vuolggahan iešguđetlágán dásiin áiggiid čađa, gáibida eanet dutkama.

5.3 Ekologalaš nuppástuvvammat

Vuotnavuogádagat Porsáŋggus ja Várjjagis leat vásihan mihtilmas ekologalaš nuppástuvvamiid vássán golmma logijagis. Anita Maurstad ja Jan Sundet (1998) leaba ráhkadan kárta mii vuollelis oidno. Dan vuodđun leat jearahallamat guolásteddjiiguin 1996:s, ja muitala riddodorski ja godđadorski aktiiva godđosajiin gaskamuttus 1990-logu, ja guorranan dahje guolásteami dihte gurrujuvvon godđobáikkiin. Vaikko godđosajiid oppalašgovva árvideamis ii leat ollislaš, de aŋkke addá oppalašgeahčastaga vuonaid báikkálaš godđama lávdamis ja guolásteami dihte gurrujuvvon/guđđojuvvon godđobáikkiid mahtodagas.

Govus 5.1 Riddodorski ja godđadorski godđosajit Finnmárkku rittus (Maurstad ja Sundet 1998)

Goappaš vuonain leat leamaš sullasaš nuppástuvvammat, muhto eai aktanis. Jearahallamiid vehkiin, maid Fávllis prošeavttaid³ dutkit dahke Porsáŋggus, ja analysa Johan Albert Kalstada jearahallanmateriálas Várjjagis (Kalstad, Bjørklund ja Eythórsson 2011), sáhttit juohkit dán

³ Fávllis-prošeavttat/fierpmádat lea leamaš Sámi dutkamiid guovddázis, UiT Norgga ártalaš universitehtas. Dutkamat leat leamaš ovttasbarggut ovttas Norgga Kulturमितodutkama Instituhtain ja Havforskningsinstituttiin, ja dutkiiguin Norges fiskerihøgskoles. Sámi gelbolašvuodaguovddázat leat leamaš guovddáš oasálaččat dutkanovttasbarggus, ja nu maiddá kanadalaš ja amerihká dutkit. Báikkálaš ekologalaš máhttu vuonain (váldodeaddu Porsáŋgguvuonas) lea leamaš okta dutkama váldofáttain.

guovtti vuona ekologalaš nuppástuvvamiid njealji šláddjii. Das lea sáhka : 1) dealjá leavvamis vuonaide, 2) riddodorski jávkamis ja godđosajiin mat eai šat leat, 3) stárravuovddi unnumis ja 4) gonagasreappá leavvamis. Njealját rievdamat orru veadjemeahttun máhcahit.

Tabealla vuollelis čájeha ahte ekologalaš rievdamat leat dáhpáhuvvon iešguđetge áiggi. Dealjá leavvan álggi álggos Várjjagis ja goasii 10 jagi mannil Porsáŋggus, muhto dealjá jávkka aktanis dan guovtti vuonas. Riddodorski dáfus lea maidái erohus, Várjjagis lei jávkosis birrasiid 10 jagi. Aktanis go dorski máhcai Várjjagii, de jávkka Porsáŋggus. 25 jagis ii leat máhccan, ii Leaibevuonas, iige siskelis vuonas, vaikko olggumus vuonas soitet godđosajit orrumin ealáskeame. Stárravuovdi jávkka goappaš vuonain, ja lea muhtin muddui šaddan fas Várjjagis, muhto ii Porsáŋggus. Várjjagii bodii gonagasreabbá 1990-logu álggus ja ádjánii 10 jagi ovdalgo reabbá joavddai Porsáŋgui. Gonagasreabbá navdet orron guvlui.

Tabealla 5.1 Skoválaš oppalašgovva ekologalaš rievdamiin Várjjagis ja Porsáŋggus 1979 rájes

	Várjjat		Porsáŋgu	
	Áigodat	Máhcaheaddji/ Ii máhcaheaddji	Áigodat	Máhcaheaddji/ Ii máhcaheaddji
Dealjá leavvan	1979-1989	Máhcaheaddji	1987-1989	Máhcaheaddji
Riddodorski ja godđosajiid jávkan	1979-1989	Máhcaheaddji	1987-	Ii máhcaheaddji?
Stárravuovddi unnum	1980-lohku	Máhcaheaddji	1980-lohku	
Gonagasreabbá leavvan	1990-	Ii máhcaheaddji	2000-	Ii máhcaheaddji

5.4 Rievdamat guolástushálldašeamis ja politihkas

Nuppástuvvamat guolástuspolitihkas ja hálldašeamis gusket sihke stuorát refoarmaide ja doaimbajuide guovdilaston šlájaide ja guovlluide. Vuodđun rievdamemiide maid leat bidjan johtui leat molsašuddi motiivvat, nugo responsa ekologalaš nuppástuvvamiidda, resursasuodjaleapmi ja ráfáidahttinjearaldagat, dáhttu bajidit ekonomalaš dinema ja resurssajuogadanjearaldat. Mii leat välljen guovdilastit njealje hálldašanrievdama main lea leamaš mearkkašupmi báikkálaš guolástusaide dan guovtti vuonas.

- 1) Individuála fanasearreortnega ásaheapmi 1990:s, riddofatnasiid váste.
- 2) Hilgunortnet 2002-2009.
- 3) Gonagasreappá hálldašanráđđema gárgedeapmi 2002-2008.
- 4) Konkrehta hálldašandoaimbajuid ásaheapmi, maid vuodđun lei mearrasámi guolástusa ja sámi báikegottiid vuhtiiváldin.

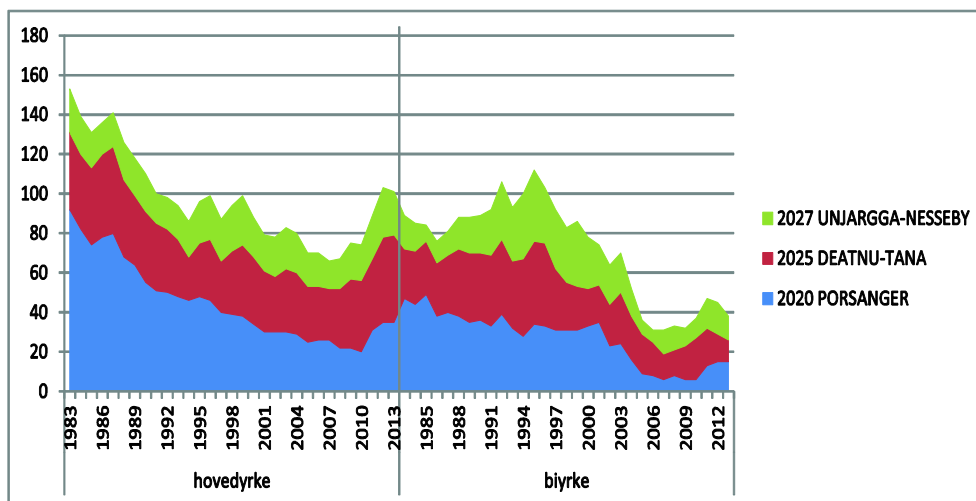
Danin go mii guovdilastit fanasjoavkku vuollel 11 mehtera, de eat leat geahččan dađi eanet strukturortnega (vejolašvuohta ovttaštit eriid), danin go dat ii leat leamaš áššáigullelaš dán fanasjovkui. Guolásteaddjit ja guolástusservodagat fertejit heivehit iežaset, ja responderet, nuppástuvvamiidda guolástuspolitihkas ja hálldašeamis, lassin ekologalaš nuppástuvvamiidda, guollemárkana rievdamiidda ja lagasguovllu guolleuoastáiváldindilálašvuhtii. Regionála resursaváili dahje guolleuoastáiváldimiid vátnun sáhtá danin čuoheat báikkálaš

ovdáneapmái. Stuoat statistihkalaš materiálas lea vejolaš oaidnit guolástuspolitihka ja hálddašeami nuppástuhttimiid váikkuhusaid. Buohtastahttimat gaskal Porsáŋggu, Deanu ja Unjárgga ja eará välljejuvvon vuotnaguovlluid ja guollebivdohápmániid Finnmárkkus ja Davvi-Romssas čájehit ovttalágánvuodaid ja erohusaid lohkomateriálas, ja sáhttet muitalit juoidá das movt iešguđetlágán birgehalla- ja heivehanstrategiijat leat doaimban.

5.4.1 Fanasearreortnet

Fanasearreortnega álggahedje vástádussan nuortadavvi-atlánta dorskemáddodaga duodalaš njiedjami. Eaktun oazžut nu gohčoduvvon fanaseari lei ahte fanas galggai bivdán dihto meari dorski vássán golmma jagis gitta 1989 rádjái. Finnmárkkus lei daid jagiid maiddái njuorjoleavvan, mii dagahii ahte dorseálvvut ledje unnit. Danin čujuhuvve eanaš smávvaskálaguolásteaddjit maksimálaearreortnegii (joavku II) mii mielddisbuvttii unnán bivdosálašvejolašvuodaid, erenoamážit vuosttaš jagiid maŋnel 1990. Dán dilálašvuoda olis livččii sáhttan vuordit fáhkka njiedjama guolásteddjiidlogus álggogeahčen 1990-logus. Goitge oaidnit Guolástusdirektoráhta lohkomateriálas ahte njiedjan guolásteddjiidlogus vatnasa guhkit áigodaga badjel, ja garraseappot njiedjan lei jagiin 2000:s 2005:a rádjái. Govvosis vuolábealde, mii čájeha ovdáneami guolásteddjiidlogus Unjárgga, Deanu ja Porsáŋggu suohkaniin 1983-2013, vuosihuvvo čielgasit ahte garraseamos njiedjan guolásteddjiidlogus joavku II:s bođii 2000-logus.

Govus 5.2 Guolásteddjiidlohku joavku I:s ja joavku II:s Unjárggas, Deanus ja Porsáŋggu, 1983-2013 (Guolástusdirektoráhta)

Porsáŋggu dáfus čájehit logut ahte guolásteddjiidlogus lei mearkkašahtti njiedjan maiddái jagiin ovdal 1990. Das maŋnil njiejai dássedit. Njiedjan Porsáŋggu váldoámmát guolásteddjiid (joavku I) gaskkas lei gaskal 1988 ja 1995 30 %. Seamma áigodagas lassánii lohku dán joavkkus Várjjagis ovcciin proseanttain. Liigeámmát guolásteddjiin (joavku II) lohku lassánii Unjárggas 125 %:n; 16 rájes gitta 36 rádjái seamma áigodagas. Porsáŋggu njiejai joavku II guolásteddjiidlohku roahkka 10 %:n dán áigodagas, 38 guolásteaddjis 34 guolásteaddjái. Deanus váldoámmátguolásteddjiidlohku njiejai 39 rájes 27 rádjái (-31%)

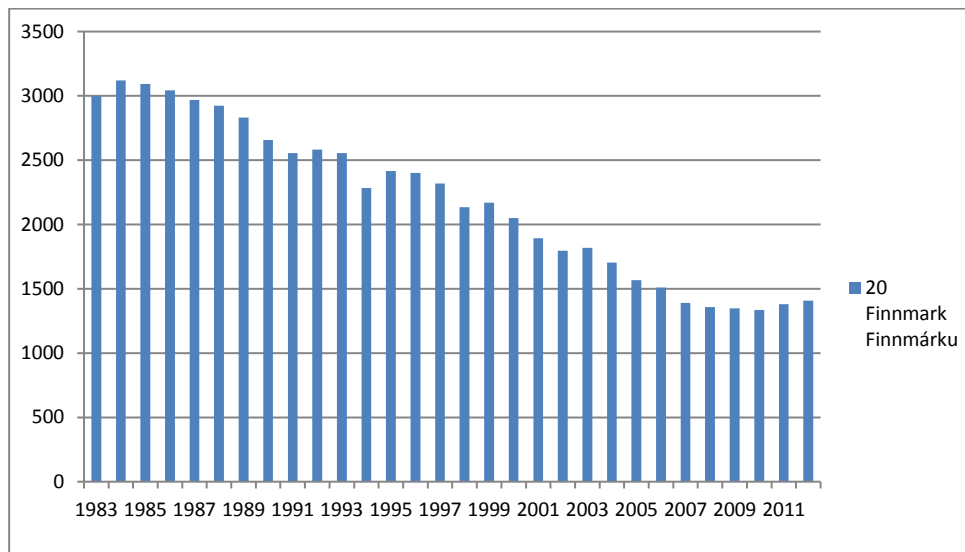
áigodagas 1988-1995. Lohku liigeámmátguolásteddjiin Deanus lassánii seammás 34 rájes gitta 42 rádjái (+34 %). Olles Finnmárkkus seamma áigodagas váldoámmátguolásteddjiid-lohku unnui 2222 rájes gitta 1650 rádjái, njiedjan mii dahká 26 %, dan bottu go oasseáiggeguolásteddjiidlohku lassánii 9 %:n; 701 rájes 765 rádjái. Ovdáneapmi Unjárggas lei danin iešlágán mudui Finnmárkku ektui, dan bottu go Porsáŋgu ja Deatnu bisso lagabus fylkagaskameari.

Jagi 1995 rájes gitta 2005 rádjái lei garra njiedjan joavku II:s sihke Porsáŋggus ja Várjjagis, namalassii 80 % ja 74 %. Dán áigodagas goasii beliin unnui váldoámmátguolásteddjiidlohku Porsáŋggus, Unjárggas njiejai dat joavku 20 %:n.

Govus 5.2 čájeha aŋkke ahte ovdáneapmi jorggihii jagiin 2010-2012, njiedjan jorggihii buot golmma suohkanis; gárte eanet guolásteaddjit sihke joavku I:i ja joavku II:i. Ákkaid dán molsašupmái geahččat maŋibus.

Govus 5.3 čájeha obbalaš ovdáneami guolásteddjiidlogus olles Finnmárkkus jagiin 1980 – 2011. Vuostálasvuodas dasa maid livččii vuordit, jus lei nu ahte stuora oassi guolásteddjiin fáhkkestaga «bálkestuvvo gáddái» 1990:s, de eat sáhte vuohttit fáhkka njiedjama dakkaviđe maŋnil fanasearrevuogádaga ásaheami. Baicca oaidnit oalle dásseidis njiedjama 1980-logu rájes gitta 2008 rádjái. Njiedjan orru jođáneappot áigodagas gaskal 2000 ja 2008 go buohtastahtá jagiiguin maŋnil 1990. Okta ágga dasa sáhttet leat rievdamat fanasearrevuogádagas 2000-logus mat dagahedje vejolažžan ovttastit eriid (strukturortnet), mii álggos gustui fatnasiidda mat ledje nu unnit go 15 mehtera, ja maŋnil 11 mehtera. Dasa lassin čadahedje hilgunortnega jagiin 2002 gitta 2009 rádjái, fatnasiidda vuollel 15 mehtera. Sihke strukturortnet ja hilgunortnet dagahedje ahte ollu fatnasat luhpe guolásteamis. Go guolástusfatnasat vátno de dieđusge maiddái unnit guolásteddjiide lei dárbu. Ulbmil strukturortnega ásaheamiin ja smávit fatnasiid kondemneremiin lea maiddái leamašan lasihit buvttadanmuni guolástusa bargofámus. Liigeváikkuhus dakkár ortnegiin mat ovttageardánit guovdilastet guolástusa bevtolašvuoda, lea ahte muhtin guolástusservodagat nohkkojit eriin ja fatnasiin, nu ahte olles guolástusservodaga ekonomalaš vuodđu jávká. Jus čadahit ráđdehusa evttohusa viiddidit strukturearreortnega nu ahte maiddái gusto fatnasiidda vuollel 11 mehtera, de eahpitkeahttá nanne dán trenda, mii váillida diehttevašvuoda ja lasiha servodatekonomalaš vahága báikegottiin ja suohkaniin mat leat dasa sorran. Statistihkka mii vuosihuvvo čuovvovaš oasis čájeha garra njiedjama guolásteddjiidlogus ja fatnasiin vuollel 11 mehtera riddo- ja vuotnasuohkaniin Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Erenoamážit áigodagas maŋnil jahkeduhátmolsašumi lea dat ovdáneapmi laskan, earet ovttá guovllus, «gonagasreabbáguovllus» nuorttabealde Davvinjárgga. Oassin njiedjama sivas leat aktiiva doaibmabijut unnidit logu fatnasiin vuollel 11 mehtera (hilgunortnet 2002-2009), muhto dakkár doaibmabijut čilgejit duššo oasis njiedjamis.

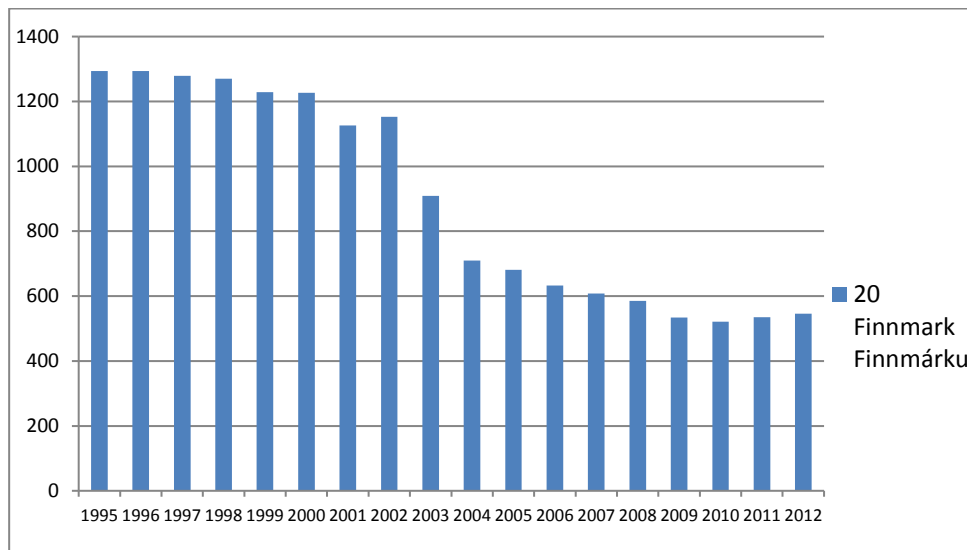
Govus 4.3 Guolásteddjiidlohku obbalaččat Finnmarkku fylkkas (Statistihkalaš guovddášdoaimmahat)

5.4.2. Hilgunortnet 2002-2009

Jovkui mas fatnasat vuollel 15 mehtera, ja erenoamážit jovkui vuollel 11 mehtera mat eai leat fátmastuvvon strukturortnegii, lei hilgunortnegis stuora váikkuhus. Foanda, maid stáhta njuolga ruhtadii ja guolásteapmi fas divvagiin, lonistii boares guollefatnasiid, ulbmiliin jávkadit daid doaimmevaš guolásteamis. Finnmarkkus lonistedje 98 fatnasa dáinna lágiin áigodagas gaskal 2002 ja 2009. Dat dahke 20 % dorskbevvdde oassálastilobiin áššáigullevaš fanasjoavkkus. Kondemneremat Finnmarkkus mákse 52,8 miljovna, goasii okta njealjádasoassi hilgunortnega golus riikadásis. Govus 5.4 čájeha ovdáneami registrerejuvvon guolástusfatnasiid logus unnimus joavkkus, vuollel 10 mehter guhku fatnasiin, áigodagas gaskal 1995 ja 2011. Dat čájeha ahte lohku dán joavkkus eanet go beliin unnui 2002 rájes 2008 rádjái, njiedjan mii dahká birrasiid 600 fatnasa. Danin lea čielggas ahte vaikko hilgunortnega váikkuhusat leat oassin sivas, de eai daga kondemnererejuvvon fatnasat eanet go 10-15 % fatnasiin mat leat jávkan statistihkas dan namuhuvvon guđa jagis.

Govus 5.4 Lohku registrerejuvvon guolástusfatnasiin vuollel 10 mehtera⁴, main lea mutovra, Finnmárkkus gaskal 1995-2011 (Statistihkalaš guovddášdoaimmahat)

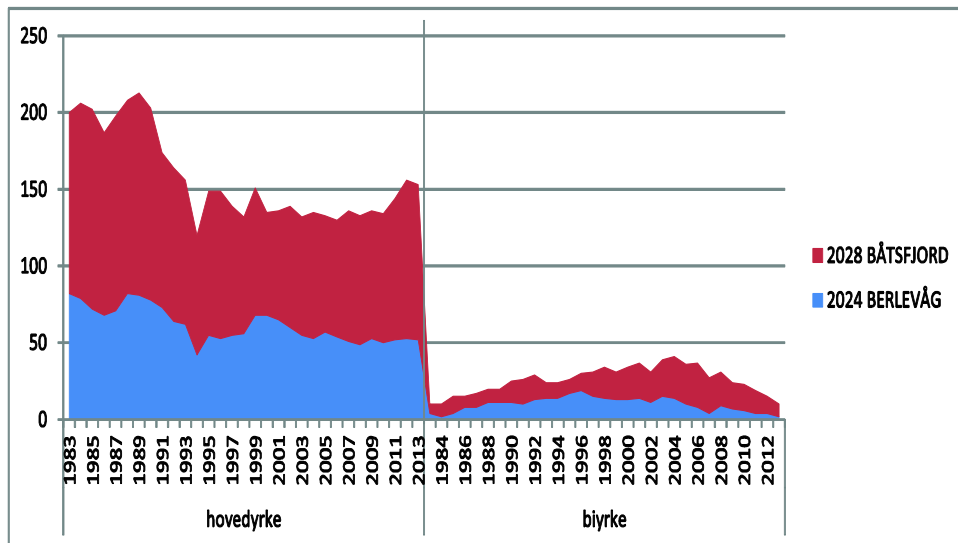

Go jurddaša dan hirbmat njiedjama Finnmárkkku smávva fatnasiid logus 2000-logus, de lea gelddolaš jearrat movt njiedjan, sihke fanas- ja guolásteddjiidlogus, lea juohkásan mearrasámi vuotnaguovlluid ja rittu guollebivdohápmaniid gaskkas. Govus 5.5 čájeha ovdáneami guolásteddjiidlogus guovtti guollebivdohápmanis Nuorta-Finnmárkkus, Báhcavuonas ja Bearalvákkis, jagiin 1985-2011. Dán sáhtá buohtastahttit govus 2:n, mii čájeha vástideaddji loguid vuotnasuohkaniin Porsáנגgus, Deanus ja Unjárggas. Vuostálasvuodas vuotnasuohkaniidda čájehit guollebivdohápmaniid logut fáhkka njiedjama váldoámmátguolásteddjiidlogus dakkaviđe maŋŋel fanasearrevuogádaga ásaheami jagis 1990, muhto dasto oalle dássedis logu 1995 rájes 2011 rádjái, go geahččá joavkku I ja joavkku II oktan joavkun.

⁴ Unnimus guhkkodatjoavku guolástushálddaha doaimmas ledje ovdal fatnasat vuollel 10 mehtera, muhto dan rievdede maŋŋil vuollel 11 mehterii. Statistihkalaš guovddášdoaimmahat atná ain joavkku mas leat fatnasat vuollel 10 mehtera.

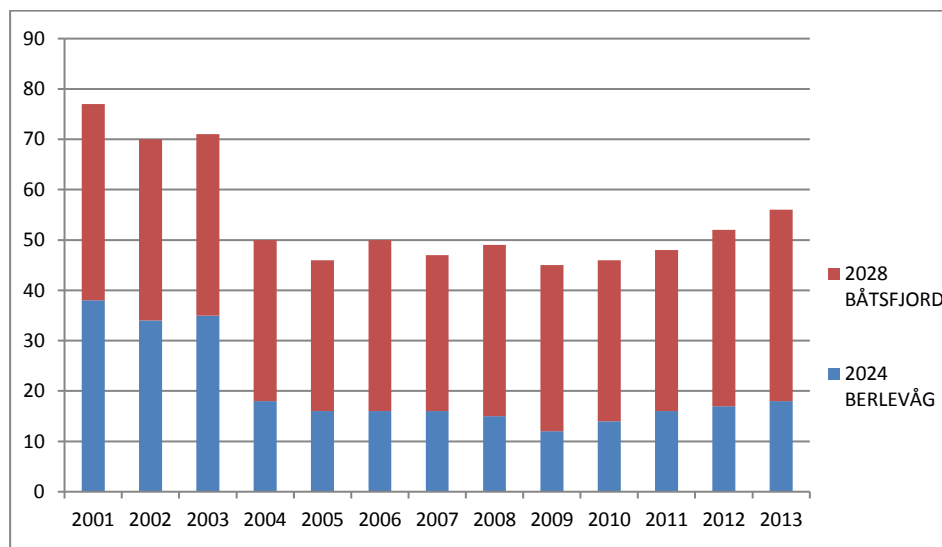

Govus 5.5 Guolásteddjiidlohku joavku I:s ja joavku II:s Bearalvákkis ja Báhcavuonas jagiin 1983-2013 (Guolástusdirektoráhtta)

Govus 5.6 čájeha ahte lohku fatnasiin vuollel 11 m Báhcavuonas ja Bearalvákkis bissu muhtin muddui rievdameahhtumin ja orru veaháš lassáneame jagis 2009-10 ja dan rájes. Lagamus čilgehussan dasa lea gonagasreabbábivdu, maid guoskkahit maŋŋelaš. Anŋkke ii leat fanaslogu lassáneapmi lihka stuoris go fatnasiin vuollel 11 m Unjárggas, Deanus ja Porsáŋggus vrd govus 5.13.

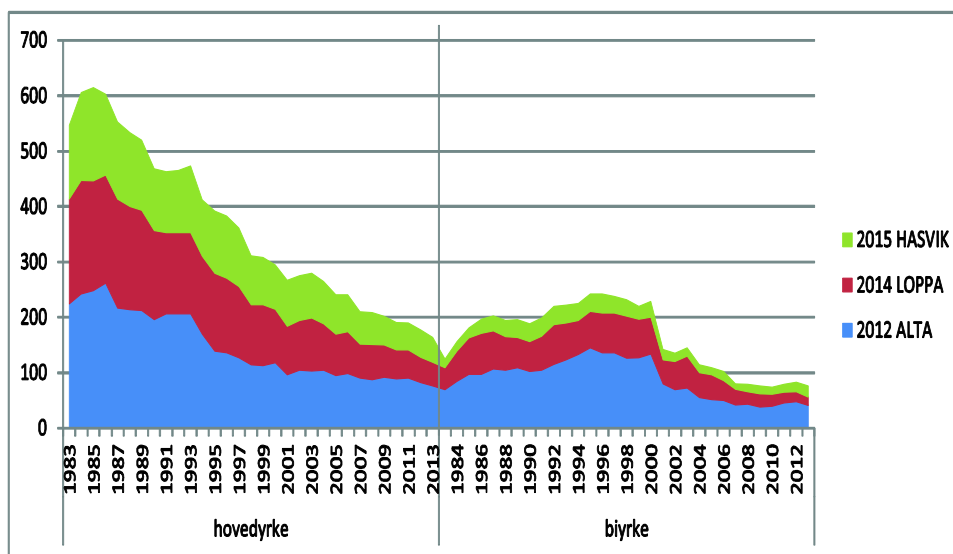
Govus 5.6 Fatnasiid, vuollel 11 m, logu ovdáneapmi Báhcavuonas ja Bearalvákkis (Guolástusdirektoráhtta)

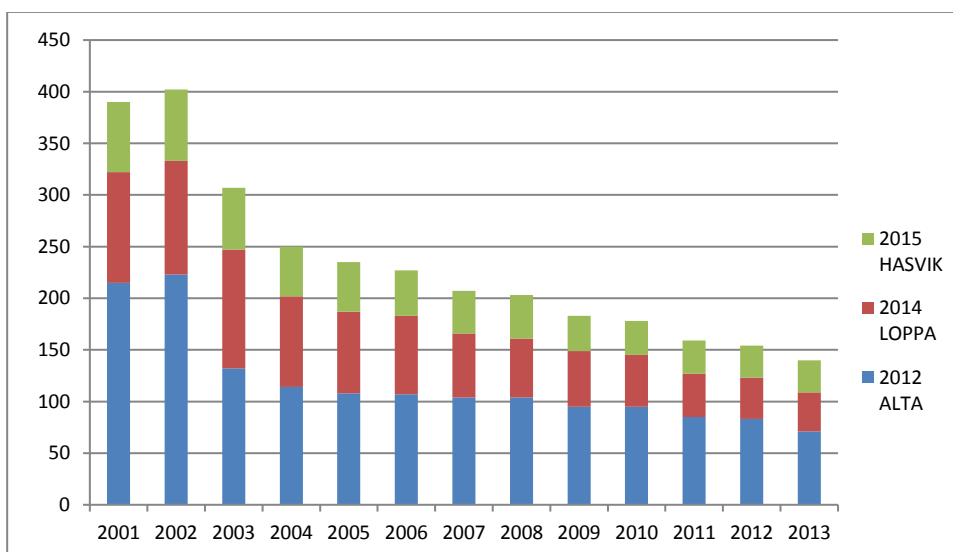
Vai sáhttit guorahallat gustojit go trendat maid oaidnit Porsáŋggus, Deanus ja Unjárggas (govus 5.2) maiddá eará riddo- ja vuotnasuohkaniidda Finnmárkkus, de geahččat vástideaddji loguid golmma suohkanis Oarje-Finmmárkkus; Ákŋoluovttas, Láhpis ja Álttás (govus 5.7). Oktasaš dain suohkaniin (nugo maiddá Unjárggas, Deanus ja Porsáŋggus) lea ahte ii leat registrerejuvvon makkárge njiedjan registrerejuvvon guolásteddjiid logus golmma vuosttaš jagis maŋŋel 1990. Jagi 1994 rájes 2000 rádjái

njiejai ollesáiggeguolásteddjiidlohku hirkmadit buot golmma suohkanis, ja njiedjan lea Ákŋoluovttas ja Láhpis joatkán jagis jahkái gitta 2011 rádjái. Dán golmma suohkanis lassánii oasseáiggeguolásteddjiidlohku (joavku II) veaháš 1990-logus, muhto gahčai fas fáhkkestaga maŋnel jagi 2000. Govus 5.8 čájeha ahte lohku lea dássedit njiedjan fatnasiin vuollel 11 m dan golmma suohkanis Oarje-Finnmárkkus. Dán govvosis leat fanasjoavkkut vuollel 10 m ja gaskal 10-10,99 bidjon oktii.

Govus 5.7 Guolásteddjiidlohku joavku I:s ja joavku II:s Ákŋoluovttas, Láhpis ja Álttás jagiin 1983-2013

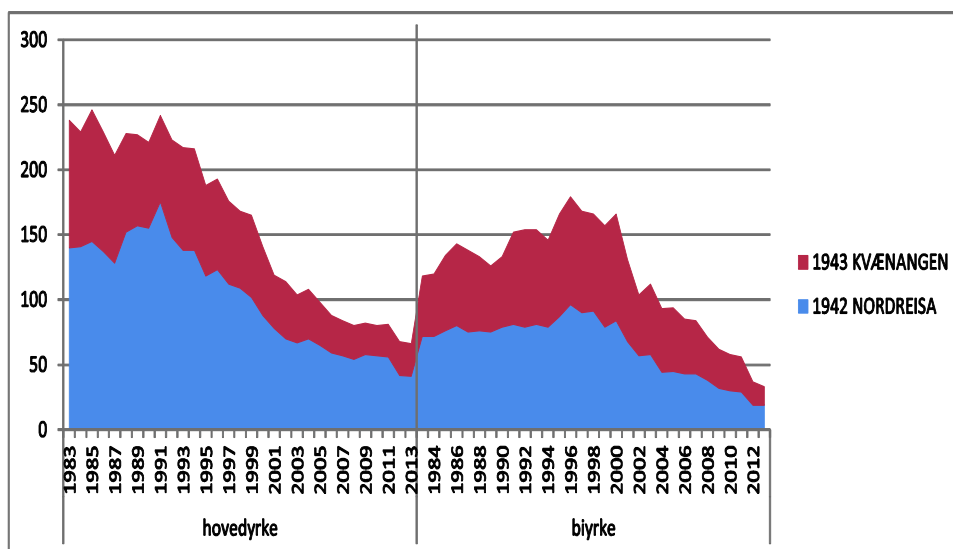
Govus 5.8 Guollefatnasiid, vuollel 11 m, logu ovdáneapmi Ákŋoluovttas, Láhpis ja Álttás (Guolástusdirektoráhtta)

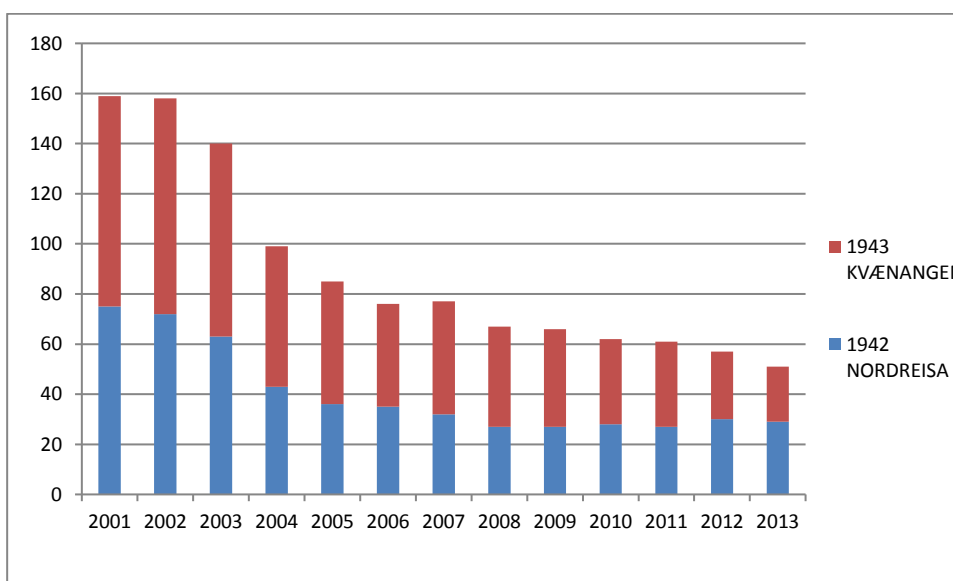
Mii leat vel lassin geahčadan viđa vuotnasuohkana loguid Davvi-Romssas: Návuonas, Ráissas, Gáivuonas, Ivguvuonas ja Omasvuonas. Dáin suohkaniin oaidnit veaháš

iešguđetlágán trendaid jagiin mañnel 1990, muhto buohkain lea čielga njiedjan goappaš guolásteaddjjoavkkus áiggis mañnel 2000, nugo maddái Porsáñggus, Deanus ja Unjárggas. Návuonas ja Ráissas gahčai guolásteddjiidlohku joavku I:s johtilit 1991 rájes, ja njiedjan jotkkii 2000-logus. Joavku II:s lassánii lohku goappaš suohkaniin jagiin 1990 rájes 1995 rádjái, muhto dasto gahčai johtilit.

Govus 5.9 Guolásteddjiidlohku joavku I:s ja joavku II:s Návuonas ja Ráissas, 1983-2013 (Guolástusdirektoráhtta)

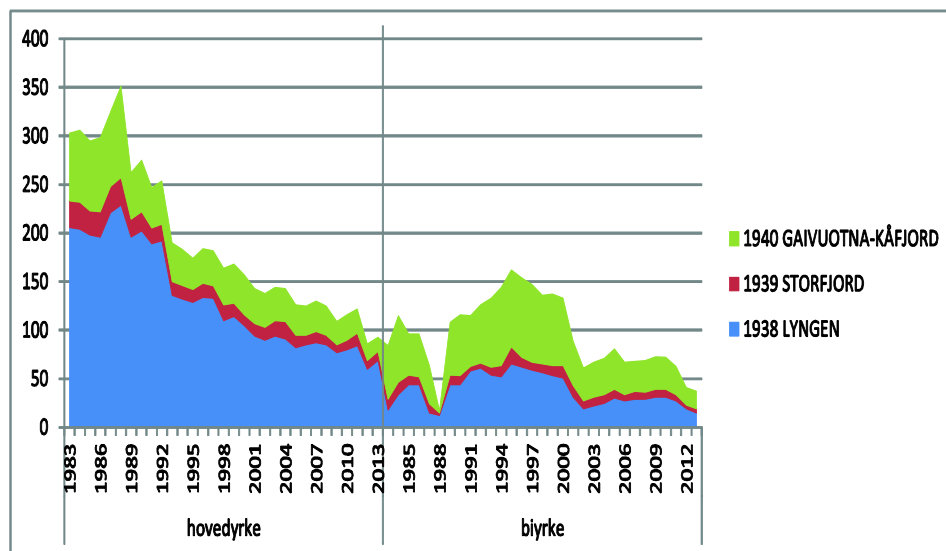

Govus 5.10 Guolástusfatnasiid, vuollel 11 m, logu ovdáneapmi Návuonas ja Ráissas (Guolástusdirektoráhtta)

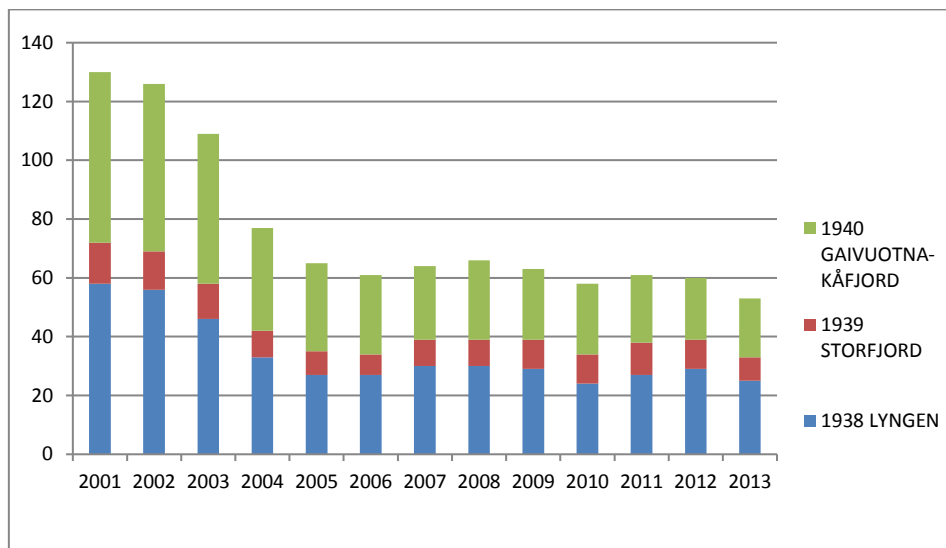

Gáivuonas gahčai guolásteddjiidlohku joavku I:s hirmadit jagiin ovdal 1990, muhto stáđásmuvai jagiin 1990 rájes gitta 2000 rádjái. Jagi 2000 rájes gitta 2012 rádjái lea fas leamaš garra njiedjan dán joavkkus. Gáivuonas lei mihtilmas lassáneapmi joavku II:s jagiin birrasiid 1990, muhto manjel 1994 lea maddái joavku II:s leamaš hirmat geahppáneapmi. Omasvuonas ja Igvuonas lea leamaš sullasaš tendeansa, go dássedit lea lohku unnon goappaš joavkkuin.

Govus 4.11 Guolásteddjiidlohku joavku I:s ja joavku II:s Gáivuonas, Omasvuonas ja Igvuonas (Guolástusdirektoráhtta)

Govus 4.12 Guolástusfatnasiid, vuollel 11 m, logu ovdáneapmi Gáivuonas, Omasvuonas ja Igvuonas (Guolástusdirektoráhtta)

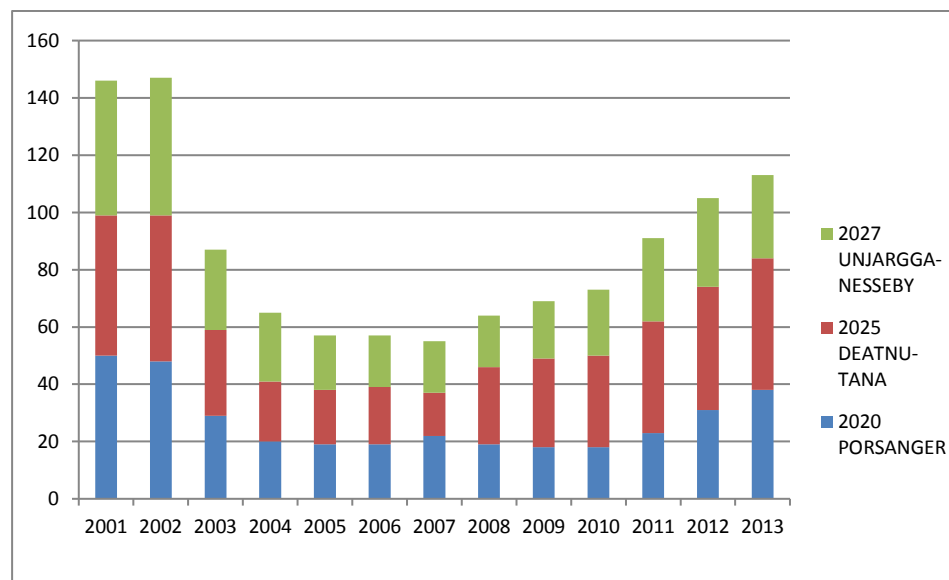
Vaikko leat báikkálaš molsašuvvamat, de leat goitge čielga sullasašvuodát guolásteddjiidlogu ja fatnasiid, vuollel 11 m, logu ovdáneamis buot vuotnasuohkaniin dán välljenmunis, earet Porsánngus, Deanus ja Unjárggas gos lea leamaš čielga lassáneapmi sihke guolásteddjiid- ja fanaslogus. Dát suohkanat leat guovllus nuorttabealde Davvinjárgga, guovlu gos lea kommersiála gonagasreabbáivdu.

5.4.3 Gonagasreabbá hálddašánrádden

Govus 5.2:s oinniimet fáhkka lassáneami guolásteddjiidlogus Porsáŋggus ja Unjárggas jagiin 2010-2012, mii lea vuostálasvuotán trendii mii lei suohkaniin oarjeleappos Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Lagamus čilgehussan Porsáŋgu ja Unjárgga guolásteddjiidlogu lassáneapmái lea gonagasreappá fidnen, ja erenoamážit dat ođđa regulerenrádden gonagasreappá guovdu nuorttabealde Davvinjárgga, maid ásahedje 2008:s.

Danin go Ruošša gáibidii oamastit gonagasreabbámáddodaga, de ii šaddan kommersiála bivdu lobálažžan Norggas ovdal jagis 2002. Jagi 1994 rájes gitta 2002 rádjái ožžo ankke muhtin Unjárgga ja ránnjásuohkaniid guolásteaddjit vejolašvuoda searvat nu gohčoduvvon dutkanguolásteapmái. Porsáŋggus ii álgán gonagasreabbábivdu ovdal 2005:s. Odne lea kommersiála gonagasreabbábivdu lobálaš nuorttabealde Davvinjárgga. Kommersiála bivddu rahpe 2008 rájes smávva fatnasiidda vuollel 11 mehtera, mat gulle suohkaniidda Davvinjárggas ja das nuorttas. Dasto heaittihedje ovddeš áiggi gáibádusa, ahte galggai duodaštit bivdán dihto meari dorsi Nuorta-Finnmárkkus kvalifiseret reabbábivdooassálastimii. Dát rievdadeapmi ilmmat gáibádusa dihte mii bođii smávvaskáláguolásteddjiin, Sámedikkis, mii deattuhii lagašvuoda- ja sorjjasvuodaaprinsihpa, ja sámi guolástus- ja bivdoorganisašuvnnas Bivdis. Iešvuolta dán ortnegis lea ahte dat oidá smávva fatnasiid dihto guovllus. Govus 13:s oaidnit movt lohku fatnasiin vuollel 11 m jagi 2008 rájes lea lassánan Unjárggas, Deanus ja Porsáŋggus. Fanasjoavkkut vuollel 10 m ja gaskal 10-10,99 leat dás bidjon oktii.

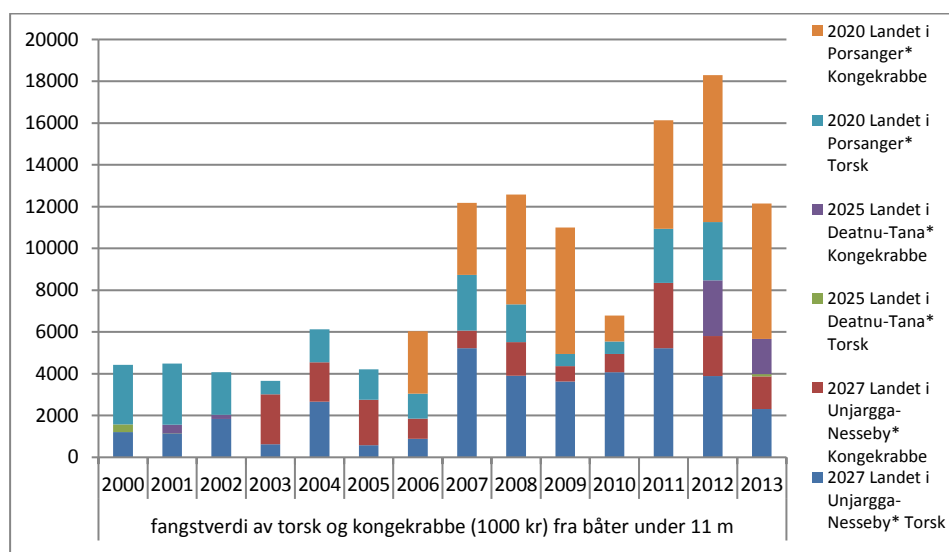
Govus 5.13 Ovdáneapmi fatnasiidlogus, vuollel 11 m, mat gullet Unjárggi, Porsáŋgui ja Detnui (Guolástusdirektoráhtta)

Gonagasreabbábivddu lea vejolaš ovttahttit dorsebivdduin, daningo dat guokte guolásteami leat goabbatge áiggis. Vejolašvuolta ovttahttit guovttelágán guolásteami mat addet sisabođu eanaš oasis jagis lea áibbas čielgasit ággan dasa manin guolásteddjiidlohku Nuorta-Finnmárkkus lea lassánan, nugo oaidnit govus 2:s. Govus 5.14 čájeha bivdosálašárvvu gonagasreabbá- ja dorsebivddus maid fatnasat vuollel 11 m leat háhkan ja

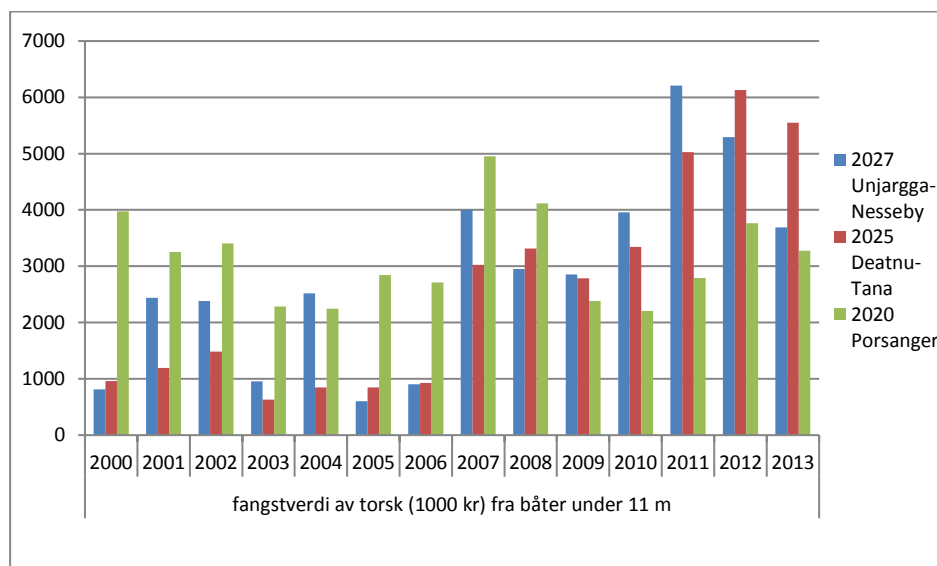
buktán gáddái Porsáŋggus, Deanus ja Unjárggas. Das oaidnit čielgasit movt jagi 2008 regulerenrievdan lea váikkuhan jo vuosttaš jagi rájes Porsáŋggus. Jagiin 2012 ja 2013 lea gonagasreappáid gáddái buktimis čielgasit stuorát árvu Porsáŋggus ja Deanus go dorski gáddái buktimis. Obbalaččat lea duššo Unjárggas gos dorski gáddái buktin lea stuorát dahje ovtta dásis gonagasreabbábuktimiin, seammás go gonagasreappáid gáddái buktimat ledje stuorrát vuosttaš jagiid maŋŋel go bivdu álggi.

Govus 5.14 Bivdosálašárvu gonagasreappáin ja dorskiin maid fatnasat vuollel 11 m leat háhkan ja gáddái buktán Porsáŋggus, Deanus ja Unjárggas (Guolástusdirektoráhtta)

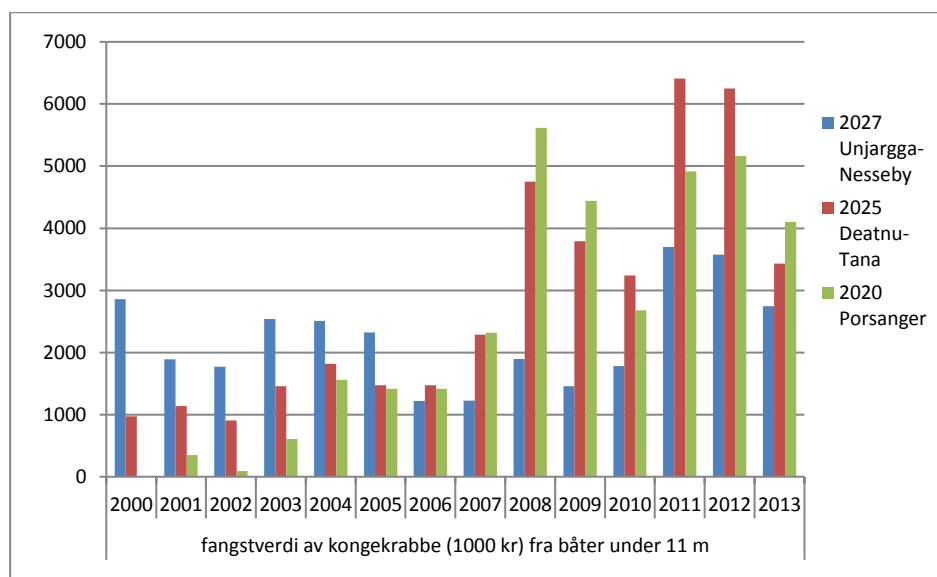
Govus 5.15 čájeha dorskeguolásteami bivdosálašárvvu fatnasiin vuollel 11 m mat gullet dán seamma golmma suohkanii. Jagi 2013:s oaidnit govus 14:s ahte eai leat buktán dorskiid gáddái Porsáŋggus, ja goitge lea árvu dorski bivdosálašárvvus fatnasiin mat leat čálihuvvon Porsáŋgui badjelaš 3 miljovna. Earet hui unna oasáš jagis 2013, de eai buktán dorskiid gáddái eai Deanus ge. Muhto govus 15 čájeha ahte bivdosálašárvu dorskiin lei badjelaš 6,1 miljovna 2012:s ja 5,5 miljovna 2013:s fatnasiin mat gulle Detnui.

Govus 5.15 Dorski bivdosálašárvu fatnasiin vuollel 11 m, mat gullet Unjárggii, Deatnui ja Porsáŋgui (Guolástusdirektoráhtta)

Govus 5.16 čájeha gonagasreabbábivddu bivdosálašárvvu Unjárgga, Deanu ja Porsáŋggu suohkaniin. Vaikko Unjárgga fatnasiin lei stuorámus bivdosálašárvu gonagasreabbábivddus vuosttaš jagiid maŋnel 2000, de lea bivdosálašárvu dál stuorámus fatnasiin Deanus ja Porsáŋggu.

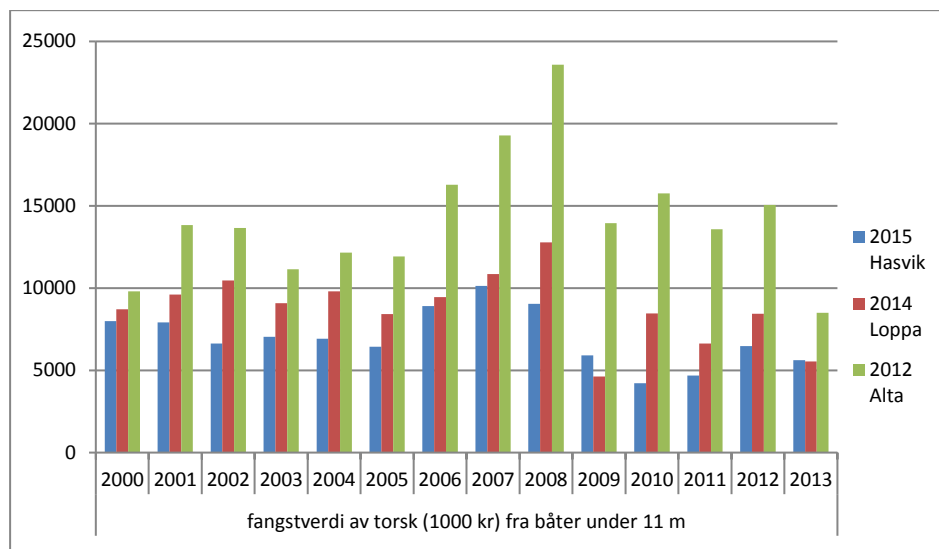
Govus 5.16 Gonagasreabbá bivdosálašárvu fatnasiin vuollel 11 m mat gullet Unjárggii, Deatnui ja Porsáŋgui (Guolástusdirektoráhtta)

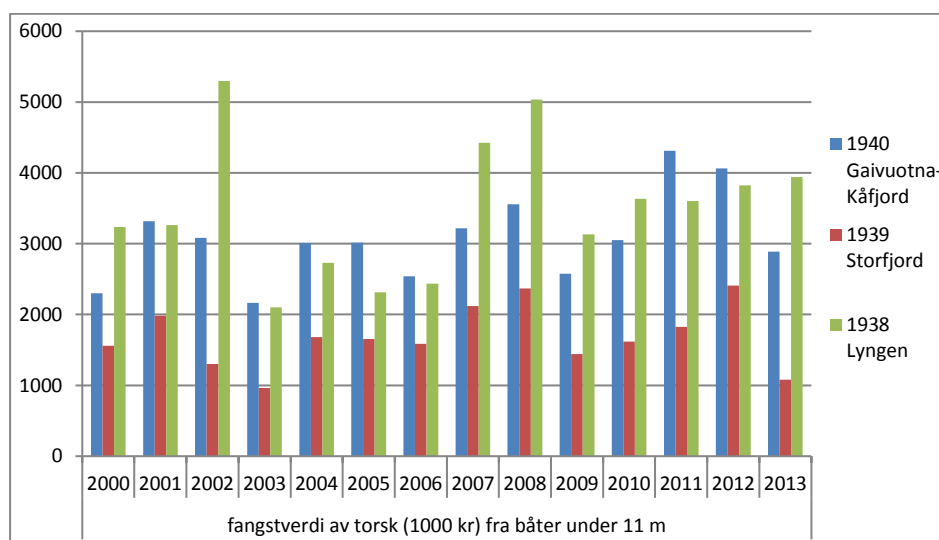
Jus buohtastahttit dorski bivdosálašárvvu fatnasiin vuollel 11 mehtera mat gullet välljejuvvon suohkaniidda Oarje-Finnmárkkus ja Davvi-Romssas, de oaidnit govus 4.15:s ahte dán árvvus lea laskama tendeansa 2007 rájes Unjárggas, Deanus ja Porsáŋggu, dan bottu go tendeansa njiedjá seamma áigodagas Álttás, Láhpis ja Ákŋoluovttas, vrd govus 5.17. Ivguvuona,

Omasvuona ja Gáivuona logut vuosihit veaháš rievddadeami jagis jahkái, muhto eai čájjet nu čielga tendeansa go geahččá áigodaga oppalohkái (vrd govus 5.17 ja 5.18).

Govus 5.17 Dorske bivddu bivdosálašárvu fatnasiin vuollel 11 m mat gullet Ákñoluktii, Láhpii ja Áltái

Govus 5.18 Dorske bivddu bivdosálašárvu fatnasiin vuollel 11 m mat gullet Gáivuotnii, Omasvutnii ja Ivguvutnii

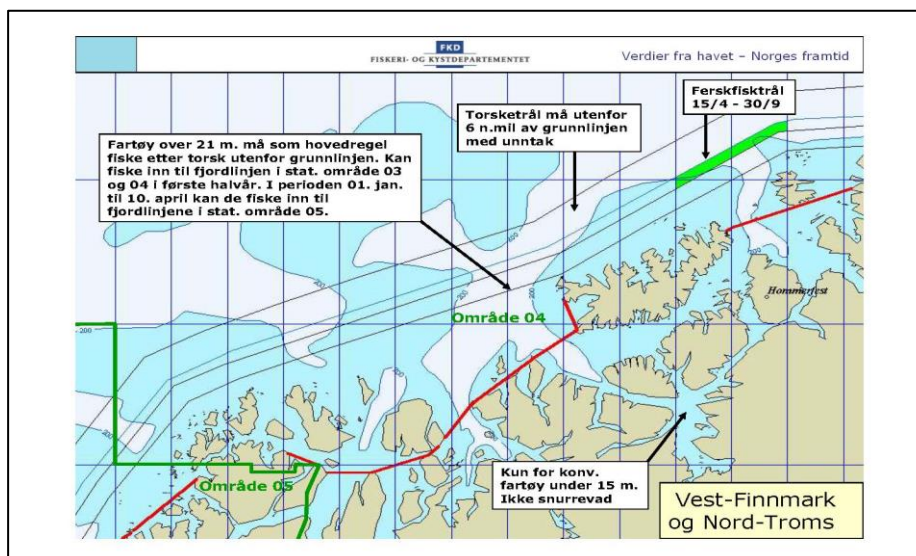
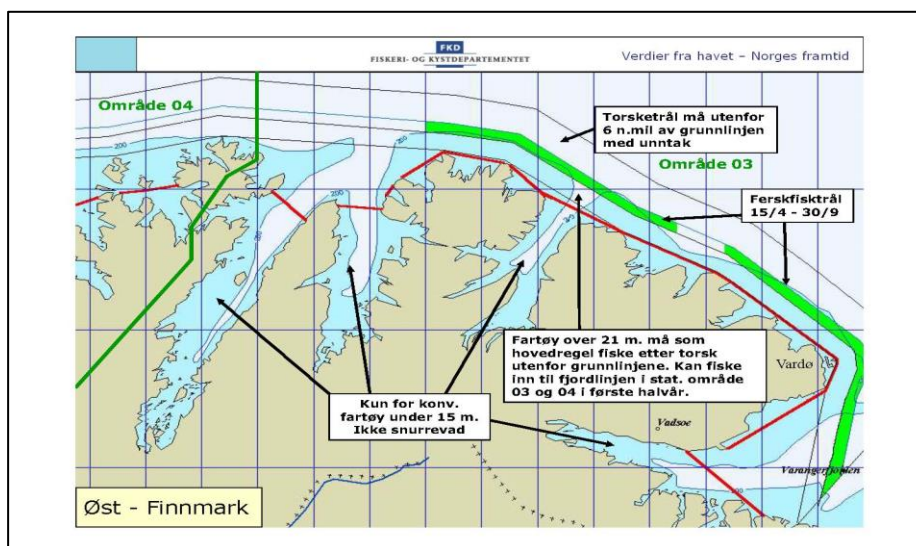
Dorske bivddu ovdáneami válljejuvvon suohkaniin «gonagasreabbáguovllus» sáhtta čujuhit dasa ahte lassánan doaibma maid gonagasreabbá lea addán guvlui nuorttabealde Davvinjárgga, eanet fatnasiiguin ja eanet doaibmi guolásteddjiiguin, lea maiddái buktán mihtilmas lassáneami dan guovllu dorske bivddus áigodagas 2007/2008 rájes. Dat lea vuostálasvuhtan dan golmma válljejuvvon suohkana ektui Oarje-Finmmárkkus, dan bottu go dan golmma válljejuvvon Davvi-Romssa suohkanis logut leat dássedeappot.

5.4.4 Eará hálddašandoaibmajut maid vuodustussan lea mearrasámi guolástusa ja sámi báikegottiid vuhtiiváldin

Lassin gonagasreabbáreguleremiidda, maid ferte dadjat ahte leat ásahuvvon ea.ea. báikkálaš ja sámi vuotnabivddu vuhtiiváldima vuodušusain, ásahedje vuotnalinnjáid 2004:s ulbmiliin suddjet vuotnadorski, man máddodat lea rukseslisttus. Guollebivddu snoranuhtiin ja eará aktiiva bivdoneavvuiguin gilde álgovvorus vuotnalinnjáid siskkobealde, juoga mii maiddái lei ovdalašáiggi vuotnabivdogáibáduš. Guolástus- ja riddodepartemeantta 26.01.2013 láhkaásahusas dadjá ahte lea lobiheapme fatnasiidda, mat leat 15 m dahje badjel, bivdit siskkobealde vuotnalinnjáid mat leat namuhuvvon láhkaásahusas. Joatkevaččat lea lobiheapme bivdit snoranuhtiin riddodorski gođđo- ja šaddansajiin vuonain. Guolástus- ja riddodepartemeantta gárttat (2010) dás vuollelis čájehit vuotnalinnjáid Nuorta-Finmmárkkus ja Oarje-Finmmárkkus ja Davvi-Romssas.

Govus 5.19 Vuotnalinját Finmmárkkus ja Davvi-Romssas

Jagi 2011:s fátmastuvvui vuotnalinnjáortnet oassin šiehtadussii gaskal Sámedikki ja Guolástus- Ja riddodepartemeanta. Vuotnalinját leat ankke gáržžohallan, 2013:s šadde ollu spiehkasteamit stuorát fatnasiid gildosis, ja lea evttohuvvon jávkadit vuotnalinnjái, earet guovlluin gos sápmelaččat ássat Davvi-Norggas.⁵ Vuotnalinját ja vejolaš sierralobit stuorát fatnasiid ja aktiiva bivdoneavvuid gildosis linnjái siskkobealde lei vuosttaš stuora ášši maid meannudedje Vuotnaguolástuslávdegottis, mii lea ráđdeaddi orgána maid álggahedje 2013:s oassin Riddoguolástuslávdegotti čielggadeami (NÁČ 2008:5) čuovvuleamis. Vuotnaguolástuslávdegotti leat guhitta miellahtu, main golbmasa lea Sámediggi válljen ja earáid fas dat golbma davimus fylkasuohkanat.

Oassin ráđdehusa Riddoguolástuslávdegotti čielggadeami čuovvuleamis bidje maiddá sierran 3000 tonna dorski lassihivvodahkan, maid juogadedje fatnasiidda vuollel 11 mehtera Sámedikki ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovllus (STN-guovllus). Dat mearkaša albmailmmis ahte unnimus fatnasat STN-guovlluin leat mañemus jagiid ožžon lasihuvvon guolástusvuoigatvuođaid, gitta 12 tonna dorski juohke fatnasa nammii. Vuotnalinnját ja vejolašvuohta lassi dorskessašiid unnimus fanasjoavkkus sámi guovlluin leat eahpitkeahhtá addán posiitiivvalaš beavttu, muhto dat doaibmabijut eai leat addán oinnolaš váikkuhusa guolástedjiiid- ja guolástusfanaloguin statistihkas, nugo sáhttit oaidnit “gonagasreabbáguovllu” statistihkas. Ákkat manin dat eai vuhtto statistihkas, sáhttet leat olu, earet eará dorsehatti njiedjan, ja diedusge nai guollevuostáiváldimiid vátni ollu vuotnaguovlluin.

Mañemus guovtti logijagis lea vuostáiváldinšuvvnaid logu njiedjan eanet ahte eanet ráddjen vuotnaguolásteami ovdáneamis. Vai easttadit dan leat Norges Råfisklag, suohkanat ja Sámediggi dorjon báikkálaš vuostáiváldinrusttegiid huksemiid mearrasámi guovlluin. Dát bargu lea eahpitkeahhtá buktán bohtosiid soames guovlluin, muhto guolástusindustriija konsentrašuvvna ja álelassii eanet guolleindustriijafitnodagaid heaittiheami geažil lea ollu guovlluin leamaš stuora hástalussan bisuhit báikkálaš vuostáiváldimiid, mat gáibidit vuovdinšiehtadusaid stuorát industriijafitnodagaiguin. Sámediggi ja ođđa Vuotnaguolástuslávdegoddi leat mañemuš áiggiid geahčadišgohtán vuostáiváldindilálašvuođa, mii dál neaktá stuorámuš hehttehussan vuotnaguolásteami posiitiivvalaš ovdáneamis sámi guovlluin.

---

⁵ Guolástusministtar Aspakera sárdni Norges Fiskarlagá jahkečoahkkimis 2013:s.

5.5 Loahppaárvalus

Mii leat dán artihkkalis geahččan riddo- ja vuotnaguolástusa ovdáneami suohkaniin main mearrasápmelaččat ássat Finnmárkkus ja Davvi-Romssas, Guolástusdirektoráhta statistihka vuodul bivdosállašiin ja unnit guolástusfatnasiin, ja SGD:a statistihkas suohkaniid guolásteddjiidloguin. Go leat veaháš báikkálaš variašuvnnat, de logut addet dakkár gova ahte obbalaš njiedjan guolásteddjiidlogus vuosttaš jagiid maŋŋil go ásahedje bivdoeriid riddofatnasiidda 1990:s lea leamaš unnit go maid livččii vuordán, muhto sirdašupmi guolásteamis váldoámmáhis (joavku I) lassámmáhii (joavku II) dán jagiin vuhtto bures ollu diein suohkaniin. Sárggus mii lea čađat leamašan lea ahte njiedjan lea joatkkán, ja johtileappo vel mannán maŋŋil jagi 2000 goappaš guolásteaddji joavkkuin, erenoamážit joavku II:s. Spiehkasteamat obbalaš govas leat guolástusat “gonagasreabbáguovllus”; vuotnasuohkaniin nuorttabealde Davvinjárgga. Doppe lea lohku fatnasiin, vuollel 11 mehtera, guolásteddjiidlohku ja bivdosálašárvu, sihke gonagasreappá ja dorski dáfus, lassánan jagiin maŋŋil 2008.

Mii leat viggan gávdnat gaskavuodaid gaskal statistihkalaš trendaid ja maŋemus jagiid smávvaskálaguolásteami rámmaeavttuid nuppástuhttimiid mearrasámi guovlluin, erenoamážit das mii gusto guolástuspolitihkkii ja regulerendoaimbajuiide. Ákkastallamat doaimbajuiide leat leamaš iešguđetlágánat, muhtimiid leat čađahan vai nannejit mearrasámiguovlluin ássama, muhtima ákkastallet resurssasuodjalemiin, earáin fas ulbmil lasihit buvttadanmuni ja gánnáhahttivuoda riddofatnasiin. Hilgunortnegis, mii gullá dán maŋimus šláddjái, lea leamaš čielga beaktu dan dáfus ahte lea unnidan logu fatnasiin vuollel 11 mehtera, muhto sáhtta goitge duššo čilget oasáza dan garra njiedjamis mii dán joavkkus lea leamašan. Nuppástuhttimat gonagasreappá hálddašanráđdemis jagi 2008:s lea dat doaimbajuiju mii čielgasepmosit vuhtto statistihkas, lassánan doaimmaiguin ja vuotnaguolásteami laskamiin guovllus nuorttabealde Davvisiidda. Doaimbajuijuin, maid bidje johtui Riddoguolástuslávdegotti čielggadeami čuovvoleapmin, erenoamážit lasihuvvon dorskebivdovuoigatvuodain fatnasiidda vuollel 11 mehtera sámi guovlluin, lea eahpitkeahttá leamaš positiivvalaš beaktu, muhto dát beaktu orru vuosttilduvvome eará rámmaeavttuiguin mat leat negatiivvalaččat ovdánan, erenoamážit guoská dát vuostáiváldindilálašvuhtii vuotnasuohkaniin. Dássáži eai leat dát doaimbajuijut buktán mearkkašahti bohtosiid statistihkkii.

Ovdáneapmi Nuorta-Finnmárkkus čájeha ahte vuotnaguolásteapmi ain sáhtta leat geasuheaddjin fidnoválljemis, ja elešis ealáhus, jus rámmaeavttut leat sajis. Seammás čájehit logut, go geahččá Finnmárkku ja Davvi-Romssa oktan joavkun, ahte ovdáneapmi smávvaskálaguolásteamis lea leamaš balddihahti negatiiva jo guhkit áiggi. Čoavddus min mielas ii leat sisafievrridit strukturortnegiid smávimus fatnasiid váste, mii dáidá vel lasi unnidit dán fanasjoavkku ja jávkadit guolástusvuoigatvuodaid vuonaid báikegottiin. Stuorámuš hástalus, go jurddaša nannet mearrasámi vuotnaguovlluid ássama vuodu, lea baicca čoavdit vuostáiváldinváttisvuodaid, vai smávvaskálaguolásteddjiide leat sihkkaris ja diehttevaš vuovdinvejolašvuodát lagasguovlluineaset.

Referánsat:

Broderstad, Else Grete og Eythórsson, Einar (2014): Resilient Communities? Collapse and Recovery of a Social-Ecological System in Arctic Norway. *Gávdno Ecology and Society* 19(3): 1: Special Feature: Rebuilding Fisheries and Threatened Communities: the Social-Ecology of a Particularly Wicked Problem

Kalstad, J. A., I. Bjørklund, E. Eythórsson (2011): Fiske, fangst og tradisjonell kunnskap i indre Varanger. *Tromsø Museums skrifter XXXII*. Romsa, Norga.

Maurstad, Anita ja Sundet, Jan (1998): Den usynlige torsken – forsker-og fiskerkunnskap om lokale fiskeressurser. Siiddut 9-25 *čállošis* B. K. Sagdahl, doaimmaheaddji. *Fjordressurser og reguleringspolitikk. En utfordring for kystkommuner?* Kommuneforlaget, Oslo, Norga.

NAČ 2008: 5 *Guolástanvuoigatvuohta ábis olggobealde Finnmárkku*. Čielggadeapmi lávdegottis mii nammaduvvui gonagaslaš resolušuvnnas geassemánu 30.b. 2006. Evttohuuvon Guolástus- ja riddodepartemeanta bokte guovvamánu 18.b. 2008, Oslo, Norga.

Sámediggi: Ášši/Sak SP 003/14: Sametingsrádets beretning om virksomheten iht. forretningsorden § 20